

Nr 330.

Av herr Laurin, om förbud mot väckande av skadeståndskrav mot motionären i anledning av ett mellan honom och Aktiebolaget Ria i likvidation träffat avtal.

Det är självfallet mindre behagligt att vända sig till riksdagen i en sak, som till synes är av privat natur, men av här nedan följande redogörelse är det otvetydigt att saken också är av allmän natur och att initiativet hela tiden utgått från statens sida.

Jag förbigår härvid en del detaljer, som kunna hava juridiskt intresse vid en eventuell process mellan kreditkassan och mig, men jag står gärna till vederbörande utskotts förfogande för ytterligare upplysningar.

Sistlidne sommar mottog jag från kreditkassan av år 1922 en den 28 augusti dagtecknad skrivelse, däri kreditkassan bl. a. säger »och vi erhållit kännedom om, att Ni vid något tidigare tillfälle intresserat Eder för träffande av sådan anordning, varigenom till förmån för de svenska jordbrukarna Gloriaverkens tillverkning skulle kunna utvecklas och fortbestå».

Jag förmodar att härmed avsågs mitt inlägg vid 1929 års riksdag i debatten om Jordbrukarebanken, och det är alldeles fullkomligt riktigt att jag haft och fortfarande har intresse för att jordbrukarne skulle hava något inflytande över prisbildningen på jordbruksmaskinernas område. Jag infann mig således hos kreditkassan.

Jag häpnade visserligen över det sätt varpå man från kreditkassans sida förde underhandlingarna och den okunnighet, som lades i dagen beträffande de faktiska förhållandena rörande Gloriaverken och tillhörande affärer, men saken avancerade dock så långt att jag kunde avgiva tvenne alternativa anbud, ett högre, som jag avsåg motsvara försäljningsobjektens verkliga värde vid denna tidpunkt och där jag såvitt möjligt var avsåg att skydda statens intressen, samt ett lägre anbud, baserat på min kännedom om svårigheterna att sälja verken.

Det högre anbudet förkastades utan vidare och underhandlingarna fortsattes på basis av det lägre anbudet, och dessa syntes leda till resultat. Men detta var tydligen icke kreditkassans verkliga mening, ty då man avlämnade sitt slutliga förslag till kontrakt, höjer man bl. a. det förut överenskomna priset och vad värre är man inrycker en bestämmelse av följande lydelse: »Det åligger Laurin att respektera det avtal som aktiebolaget Ria (Ria är det namn man antagit för likvidationsförfarandet betr. Gloriaverken) må komma

att på basis av hittills förda underhandlingar avsluta med ingenjören A. Th. Salenius angående överlåtelse av Rias avdelningar för tillverkning av mjölkningsmaskiner och separatorer samt hyra och option å köp av viss Ria resp. dess dotterbolag tillhörig fastighet. Den likvid som inflyter till Ria på grund av eventuell till Salenius skedd försäljning skall avräknas å den i punkt VII omnämnda reversen å 300,000 kronor.»

Nu är att märka att jag först i sista minuten får reda på att kreditkassan tänker göra denna affär, och man aktar icke ens nödigt att meddela mig pris, hyresvillkor o. s. v. Av den citerade paragrafen framgår sålunda tydligt, att kreditkassan först vill sälja det hela till mig, men sedan denna försäljning ägt rum skall den sälja en del av det förut försälda till annan köpare, utan någon som helst rätt för mig att bestämma priset på min nyförvärvade egendom och utan rätt att ens bestämma hyra för lokaler, maskiner m. m. Jag skall t. o. m. förbinda mig att avhända mig en del av den fasta egendomen på sätt som kreditkassan och den andra köparen behagar senare bestämma. Jag vädjar verkligen till varje rättänkande. Har jag icke rätt i min uppfattning, att kreditkassans affärsmetoder äro något egendomliga eller ger icke ovanstående stöd för den allmänt spridda uppfattningen, att kreditkassan icke ville sälja, utan har andra intressen?

Mitt svar måste ju självfallet bliva avböjande.

Efter någon tid uppkallades jag till statsrådet och chefen för finansdepartementet. Då jag infann mig förklarade herr statsrådet att det kommit till hans kännedom att förhandlingarna med kreditkassan avbrutits och frågade om jag icke ville på nytt försöka. Genom den behandling jag förut rönt av kreditkassan var jag ganska ovillig, men på grund av statsrådets visade intresse beslöt jag att försöka på nytt. Förhandlingarna sköttes nu från kreditkassans sida av dess advokat, och herr statsrådet visade även senare sitt intresse för saken. Här bör kanske sägas, att herr statsrådet vid något av mina besök förklarade att han skulle göra allt vad han kunde, men att han icke hade någon bestämmanderätt över kreditkassan. I själva verket har det också varit så att jag hela tiden mötts med förståelse och välvilja av herr statsrådet och den ovannämnda advokaten, men rönt ett fullkomligt cyniskt och oförstående bemötande från kreditkassans män.

Underhandlingarna ledde till ett avtal, av vilket jag endast här berör några punkter. Jag skulle betala 100,000 kronor den 18 december och ställa bankgaranti för 100,000 kronor. Jag anförde härvid att fristen för erläggande av beloppen syntes mig för kort, då jag samtidigt måste skaffa penningar till driftens uppehållande under den tid som förflöt för bildande av nytt bolag. I själva verket ämnade jag utöka kapitalet i ett av de köpta bolagen, a.-b. Gefle åkerbruksredskap, vilket också klart och tydligt angavs för kreditkassans ombud och vilket bör omnämnas på grund av senare händelser.

Snart visar det sig att kreditkassan säljer objekt, som den icke äger. I sista minuten, strax före kontraktets upprättande, upptäcker jag att kredit-

kassan icke äger vissa för rörelsens bedrivande nödvändiga patent beträffande separatorer och mjölkkningsmaskiner. Denna sak ordnas dock så, att jag utan kreditkassans medverkan lyckades träffa separatavtal med innehavarna av dessa patenträttigheter. Men flera överraskningar skulle komma. Då det genom pressen blev bekant att jag övertagit Gloriaverken erhöll jag från ett konkurrentföretag en den 9 december dagtecknad skrivelse av det innehåll, att ovannämnda verk visserligen till Gloriaverken sålt a.-b. Gefle åkerbruksredskap tillhörande fastighet men icke firmanamn, varumärken, patenter m. m. Vidare skriver bolaget: »Det är visserligen sant att aktierna, sedan bolaget (Gefle åkerbruksredskap) ändrat namn och avhänt sig alla andra tillgångar än fastigheterna, skola överlämnas till Gloriaverken.» Med stöd av detta fordrar konkurrentbolaget att jag skall godkänna det ursprungliga avtalet, som det hade med Gloriaverken. I köpeavtalet med mig heter det bl. a. att till mig försäljes »Ria tillhöriga aktier i a.-b. Champion å nom. 375,000 kr. samt i a.-b. Gefle åkerbruksredskap å nom. 100,000 kr.». Jag har sista tiden även fått veta, att aktiestocken, som Ria äger i Gefle åkerbruksredskap, icke är nom. 100,000 kr. utan 400,000 kronor. Avsåg kreditkassan att lura mig eller är det ytterligare exempel på deras sätt att handhava statens affärer? Man kan nu både i detta och andra fall säga att jag handlat lättsinnigt, men då jag hade att göra med staten kunde jag icke tro att jag behövde frukta allehanda försåtligheter.

Jag förklarar härmed bestämt att kreditkassan aldrig ens omnämnt än mindre förelagt mig dessa handlingar. Jag vände mig därför till kreditkassans ombud med anhållan om förklaring. Härunder gick tiden, och då den 18 december 100,000 kr. skulle erläggas och bankgaranti sättas för lika stort belopp, erbjöd kreditkassan att fristen skulle förlängas till den 2 januari 1930 mot vissa medgivanden betr. Gefle åkerbruksredskap. Dumt nog accepterade jag detta. Jag skulle självfallet aldrig gjort det, om det varit en vanlig affär, utan helt enkelt krävt kontraktets annullerande, men intagen som jag var av livligt intresse för jordbruksnäringen, och i tanke att herr statsrådet till slut väl ändå skulle kunna göra sitt inflytande gällande, undertecknade jag den ödesdigra överenskommelsen av den 18 december. Jag anade icke då, att de krafter, som voro emot Gloriaverken, hade så djupa försänkningar hos kreditkassan och tydligen också på annat håll.

Jag hade visserligen en del penningar tillgängliga, men fränsett de 100,000 kronor som skulle kontant erläggas måste ju driften uppehållas under mellantiden och dessutom skulle ju bankgaranti skaffas. Kreditkassans verkställande direktör hade redan på ett tidigare stadium förklarat att Jordbrukarebanken under inga omständigheter tillätes finansiera företaget, alldeles oavsett vilken säkerhet som erbjöds. Vid detta samtal tillät jag mig en blygsam fråga, om detta verkligen vore i överensstämmelse med riksdagens beslut beträffande Jordbrukarebanken och om kreditkassan verkligen hade sådan maktbefogenhet.

Härpå har man aldrig velat svara. Emellertid ansåg jag, att då jag dispo-

nerade över tillräckliga realsäkerheter för att under övergångstiden skaffa kredit i annan bankinrättning, fick jag finna mig i förbudet. Genom förmedling av en bankdirektör, som är personlig god vän till mig, vände jag mig till dennes bank med anhållan dels om en bankgaranti på 100,000 kronor och dels om en kredit på 200,000 kronor. (De överskjutande 100,000 kr. voro avsedda till ytterligare driftkapital under mellantiden.) Efter någon dag mottog jag det svaret, att säkerheten visserligen vore tillfredsställande, »men att styrelsen av inre skäl icke kunde bevilja min anhållan». Jag erbjöd då underborgern av en känd millionär, vilkens affärer banken dessutom fullständigt kände. Saken upptogs på nytt i styrelsen, men fortfarande avslag. Vid ett personligt samtal lät vederbörande bankdirektör framskymta att den verkliga orsaken var, att banken i fråga hade genom kreditkassan erhållit statshjälp och att saken kunde anses betyda omflyttande av en affär från Jordbrukarebanken till annan statsunderstödd bank. En sådan åsikt är ju orimlig. Dels var det en alldeles ny affär och nya säkerheter lades till grund för krediten, och för övrigt hur skulle en massa industrier tillhörande de av staten understödda bankernas intressesfär kunnat hjälpas eller rekonstrueras om kreditkassan alltid tillämpade sådana bestämmelser som mot mig? Jag försökte i en annan bank. Samma avslag. Jag har ju för en del år sedan tagit livlig del i en storbanks affärer och känner sålunda tämligen väl bankförhållandena. Jag kom därför lätt under fund med att bakom dessa avslag låg samma industrigrupp, som utförde anfallen mot Jordbrukarebanken sistlidne vår. Det var sålunda uppenbart lönlöst att fortsätta bankvägen. Jag vände mig då till kreditkassan och erbjöd denna direkt mina säkerheter. Detta vann icke något som helst gehör. Efter ett besök hos statsrådet och chefen för finansdepartementet låtsades man anlägga en annan min, och kreditkassans ombud visade sig mycket välvillig och lovade att förelägga kreditkassan trenne olika alternativ. Bland de säkerheter som erbjödos var bl. a. min gravationsfria huvudgård, skogs- och jordbrukstaxerad för 190,400 kronor. Denna erbjöds som säkerhet för 100,000 kronor. Nu är att märka, att gården, som ligger mitt inne i Stockholms norra förstäder, har detta taxeringsvärde emedan jag aldrig drivit något tomtjobberi, men skulle gården utbudas till styckning har den ett mycket högre värde. Man tycker att den åtminstone skulle duga för 100,000 kronor. Men det blev avslag med följande egendomliga motivering: »De av Eder erbjudna reverserna å 100,000 kronor med rätt till in-teckning i Edra till 192,000 kronors värde taxerade fastigheter äro visserligen i och för sig goda om de fastställas med bästa förmånsrätt, men innan dessa reverser in-tecknats kunna de givetvis icke betraktas som en prima realsäkerhet o. s. v.»

Jag hoppas att omnämnde advokat icke vill förneka, att jag i den händelse kreditkassan ville gå med på förslaget, erbjudit honom att själv ombesörja in-teckningarnas uttagande, så att varje riskmoment måste anses uteslutet. Som ett ytterligare bevis för kreditkassans lättvindiga behandling av ärendet är

att man i sitt svar icke ens angivit det rätta taxeringsvärdet, trots att årets skattesedel varit inlämnad till kreditkassan.

Förfarandet måste väl kallas för de obotfärdigas förhinder och ett juristeri av hög klass. Det är också en verkligt originell uppfattning, att om en fastighet är ograverad, är den mindre tillfredsställande från säkerhetssynpunkt, och det måste för kreditkassan anses mindre hedrande att insinuera, att en riksdagsman skulle vilja göra sig skyldig till uppenbart skoj, genom att på något sätt förringa den erbjudna säkerhetens värde. Under sådana förhållanden är det ju icke underligt att kreditkassan helt nonchalant underkänner övriga säkerheter, bland annat förut omnämnda millionärs borgen.

Jag tillåter mig verkligen fråga, hur det kan komma sig att staten förlorat dessa många tiotal millioner — den verkliga summan vill man icke ut med — då kreditkassan förfäktar så rigorösa idéer som här ovan visats.

I ovannämnda avtal var också stipulerat, att verksamheten under mellantiden skulle drivas för min räkning i mindre omfattning, men att Ria (kreditkassan) skulle i alla betydande förvaltningsfrågor samråda med mig. Detta har kreditkassan skött på det sättet, att den envist fasthållit vid att trots upprepade anmaningar från mig såsom driftsledare vid fabriken hava en man, som jag anser olämplig. Min åsikt styrkes av utdrag från en föregående revision, som icke torde vara kreditkassan okänd. Ytterligare bevis för mannens olämplighet är att redan då avtalet med mig blir känt börjar han förkunna, att jag aldrig kan fullfölja avtalet, han försöker förmå de bästa av de anställda att söka annan verksamhet, och driften lägges på det mest ofördelaktiga sätt. Då trots mina protester kreditkassan tillåtit honom att fortsätta måste ansvaret läggas på kreditkassan. Det är uppenbart att syftet från början varit att motarbeta mina strävanden och kunna göra Gloriaverken till en skrothög.

Men på sistone erinrar sig kreditkassan att man skall samråda med mig, dels i en skrivelse av den 19 december 1929 och dels av den 13 januari 1930. Dessa skrivelser äro mycket försåtligt avfattade och endast avsedda att försöka vända över ansvaret på mig. Då jag tvingades att hava en affärsledning, som jag icke kan gilla, då kreditkassan själv bestämmer vilka artiklar som skola tillverkas, då kreditkassan styr och ställer precis som den själv önskar, då är det verkligen höjden av ironi att senare låtsas fråga efter mina önskningsar. Jag avlåter emellertid följande skrivelse av den 15 januari, vilken samma dag med bud tillställdes kreditkassans ombud på morgonen den 15:de: »Jag har mottagit Edert ärade av den 13 januari och jag antager att advokaten måste medgiva, att då jag förut konsekvent hållits utanför all förvaltning av Gloriaverken, är det svårt för mig att avgiva något bestämt utlåtande. Jag vet ju således i närvarande stund icke vilka artiklar man gjort färdiga under den inskränkta driften eller ej. Enligt min mening borde arbetet koncentreras på de saker, som äro avsedda för vårbruket, under det att andra, som skall leverereras först under högsommaren, få anstå. Likaså torde det vara självklart, att alla icke färdiggjorda maskiner (halvfabrikat) göras färdiga. Detta borde

ju hava skett, även om jag icke varit med, för att staten icke skulle ha åsamkats större förlust än vad som är nödvändigt. Beträffande penningtillskott från min sida för utökande av driften skulle jag principiellt icke vara däremot, då jag fortfarande har den uppfattningen att jag till slut lyckas ordna saken, men då kreditkassan envisas att till chef för företaget hava en person, för vilken jag hyser den djupaste misstroende, förefaller det mig vara för mycket begärt att jag skall ställa penningar till dennes förfogande. Som jag i föregående skrivelse angav hoppas jag kunna återkomma till huvudfrågan i veckan. Högaktningsfullt.» Nu inträffar följande märkliga händelse. Kreditkassan anser den 13 januari, och då brevet är avsänt per post, kan jag ju icke hava det förrän den 14 jan., att jag är bunden av kontraktet, att min uppfattning i förvaltningsfrågor måste inhämtas, men omedelbart sedan mitt bud avlämnat mitt svar den 15 på förmiddagen, erhåller jag under pågående kammar-session följande telegram:

Stockholm 51626 46 15/1 1930 10,30

Riksdagsmannen harald laurin

överby gård rotebro

rt rotebro 212

på grund av edert dröjsmål med köpeskillningens erläggande häves kontraktet den 2 december 1929 mellan eder och oss med tillägg den 18 i samma månad stop vi förbehålla oss rätt till skadestånd brev följer

aktiebolaget ria i likvidation

alf lindahl

Jag vill visst icke fordra att kreditkassan skall hålla reda på riksdagssammanträden, men de anförda tidsuppgifterna visa något anmärkningsvärt: Antingen har herr Lindahl handlat på egen hand utan något styrelsesammanträde i kreditkassan eller vilket är troligast har man fattat beslut i kreditkassan om kontraktets hävande redan före brevet avsäändande eller den tidpunkt då man säkert beräknade att svar kunde vara att tidigast förvänta från mig, således avsåg man att genom skrivelsen locka mig i en fälla. Jag måste verkligen fortfarande vidhålla att kreditkassans handlingssätt mot mig är något egendomligt. Det i telegrammet åsyftade brevet daterat den 15 jan. kommer sedan mig tillhanda och skall här endast citeras i tvenne punkter »såsom jag vid upprepade tillfällen framhållit kan aktiebolaget Ria i likvidation icke undgå att drabbas av högst väsentliga förluster genom Edert dröjsmål». Vilka äro förlusterna? Det angives icke. Då kreditkassan helt på egen hand drivit verksamheten oändamålsenligt, bakom min rygg förlängt anställningstiden för obehövliga och t. o. m. odugliga tjänstemän, vill man vältta ansvaret härför på mig. Är detta värdigt ett statens och riksdagens organ? Vidare säger man: »Försäljning av den i avtalet omhandlade fasta och lösa egendomen kommer

att äga rum å offentlig auktion å tid och plats, varom underrättelse skall framdeles meddelas Eder.» Jag kan icke undertrycka den reflexionen: Min ograverade jord, mina övriga tillgångar duga icke som säkerhet för kreditkassan, men de duga till att gälda ett eventuellt skadestånd, sedan man berövat mig möjligheten att fullfölja avtalet.

Det är uppenbart att vissa motiv måste finnas för kreditkassans uppträdande, framförallt försöket att politiskt hämnas på mig för min verksamhet i jordbruksrörelsens tjänst — en av styrelsemedlemmarna har ju för övrigt som bekant icke kunnat avhålla sig från att på ett synnerligen klumpigt och oparlamentariskt sätt lägga dessa hämndkänslor i dagen.

Jag avser med min motion icke någon nådeansökan hos riksdagen, men jag anser att då jag tillkallats av det allmännas representanter och då jag handlat i god tro och i det allmännas intresse, bör jag befrias från följder, som uppstått av förhållanden som varit mig övermäktiga och om vilka jag på förhand icke kunde hava någon uppfattning.

På grund av kreditkassans handlingssätt är det uppenbart att en skyndsamt behandling av ärendet är för mig önskvärd.

Jag tillåter mig därför hemställa,

att riksdagen ville skyndsamt behandla och besluta, att icke något skadeståndskrav får av kreditkassan eller densamma underlydande bolag mot mig väckas med anledning av mellan aktiebolaget Ria i likvidation och mig träffade avtalet av den 2 dec. 1929.

Stockholm den 21 januari 1930.

Harald Lawrin.

